

Dan brez prebežnikov¹

Kulturno shizofreničen

kolonialističen obstoj:

biti navzoč in hkrati neviden,

biti viden in ne navzoč

¹ Besedilo je bilo napisano za predavanje ob mednarodni konferenci o migracijah »Mobility and Solidarity in Contemporary Europe: Trans-Local *Nexal* vs. Nationally Contained Identity Mechanisms of Social Cohesion«, 7. oktobra 2005 na Fakulteti za družbene vede. Z naslovom »A Day Without Immigrants« (»Dan brez prebežnikov«) premišljanja v besedilu izhajajo iz obrata, ki ga je Sergio Arau prikazal v komediji (*A Day Without a Mexican*, 2004), ki ironično ponazarja posledice izginotja vseh prebežnikov, Latinosov iz Kalifornije – prekega ljudstva, ki dela »po milosti« (Gregorčič, 2005a). Besedilo iz fiktivne filmske predstave snuje pogoje in moč za potencialne boje, ki bi se realizirali v vsakdanjem življenju. Ukvarja se s potencialnimi boji v vseh tistih, ki so izključevani, zatirani in preganjani (ne le prebežniki, tudi izbrisani, razseljeni, maltretirani ter vseh vrst zatirani) ter z našim lastnim vsakdanjim doživanjem in doživljanjem izključevanja, izključenih in izključenosti, reakcijami in posledicami (ne)delovanja.

² Za utemeljitev glej knjigo Pajnik, Lesjak-Tušek in Gregorčič (2001), v kateri je prvič narejen obrat množičnega diskurza oziroma dekriminalizacija ljudi, ki so na poti možnosti lastnega življenja in/ali preživetja.

»Kako lahko postane nevidno vidno? Tako, da umakneš nevidno!« je koncept, uporabljen v komediji »Un día sin Mexicanos« (»Dan brez Mehičanov«). Neko jutro se Kalifornija prebudi v spoznanju, da je iz države hipoma izginila tretjina celotne populacije. Kdo so izginuli? Kaj se dogaja? Mesto prekrije gosta megla. Komunikacije s svetom so pretrgane. Zaprti v kotlu ugank prebivalci identificirajo točke izginjanja.

Ko se dan nadaljuje, odkrivamo, da je temeljne značilnost, ki povezuje vseh 14 milijonov izginulih, njihovo špansko družbeno-kulturno okolje. Temeljna značilnost vseh izginulih je prezentna v prekerem delu, v delu »po milosti«. Gre za ljudi, ki imajo skupne in/ali podobne razmere za ustvarjanje in delovanje. Prav tako jih družijo »kultura tišine«, kulturni vzorci, zgodovina, početje, načini, kako se ljubijo, pojejo, sanjajo, razpravljajo, pišejo, prehranjujejo, preklinjajo. Skupni so jim način življenja in družbena razmerja. In vsi ti ustvarjalci latino življenja so izginili: javni delavci, učiteljice, vzgojiteljice, sezonski delavci, obiralci sadja na posestvih, elektrotehniki, tehnologi, hišne gospodinje in snažilke, smetarji, novinarji itn. Država z gubernatorjem se sooča s krizo in le še vprašanje časa je, koliko dni lahko preživi brez Latinosov, prekerih delavk in delavcev.

Poskusimo si predstavljati ne samo Kalifornijo, pač pa ves svet, ki se nekega dne prebudi in odkrije, da so iz njihove države izginili vsi prebežniki.² Skozi vse besedilo bomo uporabljali termin prebežnik namesto »(i)migrant«, »azilant«, »ilegalec«, »pribežnik«, »prestopnik«, »begunec«, »obsega z začasnim zatoči-

ščem«, »začasni delavci« med vrsto drugih, ki so se v času migracij začeli množiti v evropskem in širšem globalnem prostoru. Prebežniki so popotniki *par excellence*, ujetniki prehoda, ki nimajo možnosti, da odločajo o sebi, saj so jim *a priori* odvzete možnosti odločanja o lastnem življenju, delovanju in bivanju, s tem ko so zaprti v centre, slonokoščene stolpe, neoliberalne panoptikume, v katerih so obravnavani še bolj ponižujoče kot tisti ljudje, ki so kršili zakon ali drugim ljudem povzročili materialno, fizično ali psihično nasilje. Ker so prebežniki predvsem ljudje, ki so na begu, zahtevamo, da so tako tudi obravnavani. Prav zato mora biti terminološka korektnost dosledna vsaj v humanističnih besedilih, če že ne more doseči mainstream medijev in ksenofobnih množičnih diskurzov.

V mislih moramo imeti torej 2,9 odstotka vse svetovne populacije; ali povedano drugače: v vsaki skupini 35 oseb je en prebežnik.³ Če bi vsi prebežniki živeli v eni državi, bi bila to peta največja država na svetu. Ker je največja država emigracije Mehika in so največja država imigracije ZDA, je primerno, da razpravo o migracijah začnemo prav z Mehiko in ZDA, ter z burlesko o življenju prebežnikov v ZDA. Film je parodija na Huntingtonovo slavno raziskavo »The Hispanic Challenge« (Španski izziv). »Nenehen pritok špansko govorečih prebežnikov«, piše Huntington, »grozi, da bo ZDA ločil na dvoje ljudi, dve kulturi in dva jezika. Kot je to značilno za pretekle skupine prebežnikov, se tudi sedanji Mehičani in drugi Latinosi ne bodo asimilirali v prevladujočo kulturo ZDA, pač pa bodo oblikovali lastne politične in lingvistične enklave – od Los Angelesa do Miamijsa – ter zavrnili angleško-protestantske vrednote, ki gradijo ameriške sanje.«

Ta diskurz, ki ga Huntington uvaja v svoji »raziskavi«, je sicer prevladujoč diskurz nacionalnih in mednacionalnih migracijskih politik. Prepoznamo ga tudi v strahu pred migracijami povsod po svetu. Vendar to ni edini diskurz in edina praksa ali teorija (če bi Huntingtonovo raziskavo lahko sploh tako poimenovali), ki jih doživljamo v zadnjih desetletjih. Dogaja se veliko več in je precej vidno, vsaj zame. To dogajanje bom poimenovala upor, ki odmeva široko in daleč.

Moja osebna udeležba v solidarnostnih akcijah za dostojanstvo prebežnikov se je začela pozimi 2001 z grafitno akcijo. Razočarana nad migracijskimi politikami in njihovimi medijskimi uprizoritvami v Sloveniji je kolegica iz Berlina izjavila: »V Nemčiji bi bilo nemogoče, da se nihče ne bi odzval proti taki fašistični politiki! Če ne drugega, bi vsaj grafitiral.« Moj odgovor je bil preprost: »Če bi našla le eno osebo, ki bi grafitirala z menoj, grem takoj v akcijo!« Tako sva začeli skupaj tisto noč. Pozneje je na ulico prihajalo čedalje več prijateljev, študentov in upornikov. Februarja 2001 je pravice prebežnikov na ulicah Ljubljane podprlo več kot tisoč ljudi. Na Mirovnem inštitutu smo začeli raziskavo »Prebežniki, kdo ste?«, ki je bila pozneje objavljena v istoimenski knjigi. Pripravili smo vrsto javnih predstavitev, konferenc in delavnic; demonstrirali s prebežniki po ulicah Soluna, Rima, Berlina; obiskovali smo jih v Vidoncih, na Velikem Otoku pri Postojni, na Celovski v Ljubljani ter pozneje na Viču itn. Legalno in nelegalno smo stopali v »Centre za odstranjevanje tujcev« v Sloveniji ter se s prebežniki pogovarjali o razmerah bivanja, jih seznanjali s pravicami in možnostmi, ter se informirali o njihovih najnujnejših potrebah in trpljenju. Tudi z izbrisanimi nismo zaostajali. V treh letih skupnega

³ Po podatkih Združenih narodov je bilo v letu 2000 več kot 175 milijonov mednarodnih prebežnikov. To je še enkrat več kot leta 1975, ko jih je bilo okrog 84 milijonov. V zadnjih štiridesetih letih je število prebežnikov strmo naraščalo. Glej tudi Mednarodna organizacija za migracije (International Organization for Migration – IOM) http://www.iom.int//DOCUMENTS/PUBLICATION/EN/chap17p303_316.pdf.

⁴ Opozoriti moramo, da je večina izbranih prišla v Slovenijo v času socializma ter zadnja desetletja opravljala najtežja fizična dela, ter tako vzpostavljala možnost industrializacije v Sloveniji. Na noge so postavili državno infrastrukturo ter omogočili zagon številnih podjetij, ne le v Sloveniji, pač pa tudi v številnih državah Bližnjega vzhoda in Afrike.

⁵ Da sama s svojo zavestjo počne skupni projekt – da se on ali ona nauči, da nikdar ne tolerira tistega, kar je narejeno v njegovem ali njenem imenu in da nikdar ne deluje v imenu drugega in da v krepitvi volje do življenja odkrije praktično resnico svojega početja. Glej Vaneigem (1975).

⁶ Holloway (2004, 2005a, 2005b).

upiranja smo pripravili cel niz spektakularnih akcij, političnih pritiskov, medijskih odzivov, mobilizacij. Vse nevidne in izključene so začele prikazovati in osvetljevati besede v besedilih, knjigah, časopisju, filmska platna, ulični zidovi, javne razprave itn. Polnili so javne prostore, od parlamenta do ulic, iz katerih so bili bolj ali manj nasilno odstranjeni kot nezaželeni, odvečni ljudje. Vendar postali so vidni – tako ali drugače vpeti v naša življenja.

Gibanje je odpiralo temelja vprašanja, s katerimi se moramo soočiti, če želimo premišljati migracije v sodobnem, globalnem svetu, v katerem je še danes, čeprav je konec kolonializma, evidenten kulturno shizofreničen kolonialističen obstoj: biti navzoč in hkrati neviden, biti viden in ne navzoč, kot pravi Freire (2000). Gibanju je v številnih primerih uspelo, da nevidnost in nenavzočnost spremeni v vidnost in udeležенost. Kot je v komediji očitna integracija latinokulture v vsakdanje življenje prebivalcev Kalifornije (ne glede na izvor ali državljanstvo), je v

Sloveniji očitna kultura Balkana (navade, običaji, tradicije, religije in načini ljubljenja in druženja, prehrane in komuniciranja itn.), ki je zaznamovala zadnja desetletja države, kot tudi tukajšnje družbeno življenje.⁴

Na potovanju s prebežniki, izbranimi in drugimi zatiranimi skupinami v uporabi sem poskušala slediti in reflektirati prakse gibanj, ki smo jih dosegli ali poskušali doseči v zadnjih petih letih. Ta premišljanja sem zbrala v nekaj hipotez, prek katerih lahko najdemo potencialne za boj proti in onkraj kapitalističnega družbenega občevarja. To je kritika našega upiranja, to je ponovni premislek o našem boju. Pogosto nam je spodletelo na številnih točkah, vendar to vemo zato, ker smo se upirali. Najpogosteje nam je spodletelo pri vprašanju vidnosti in nevidnosti. To so bile napake številnih bojev v zgodovini, ki jih ponavljamo.

Prebežnikov, izbranih in drugih izključenih skupin ne jemljem kot določene identitetne skupine – prav nasprotno – poskušam govoriti o ljudeh s podobnimi izkušnjami, ter jih tako tudi opisovati, namesto identificirati. Bolj kot o njih bom poskušala govoriti o nas in o našem sodelovanju v življenju tistih, ki so izključeni na nešteto načinov; o tem, kako se naša življenja prepletajo; o vzajemnosti naših in »njihovih« življenj, s čimer bomo lahko opustili (raz)ločevanje med »nami« in »njimi«. Pomembno je, kot nas opozarja Vaneigem, da vsaka oseba individualno preveri svojo efektivno avtonomijo, da se nauči netolerance do tistega, kar je bilo narejenega v našem imenu in da ne deluje v imenu drugih.⁵ Ne gre pa le za vprašanje zanikanja identitete (na primer: nismo izbrisani ali prebežniki, pač pa prebivalci in prebivalke Slovenije), pač pa za prehajanje identitete, za poplavljanje iz nje. Holloway bi nas spodbudil, da ne dovoljujemo lastne omejenosti, da smo identificirani in da zato tudi ne identificiramo drugih.⁶

Prav zato moramo, in menim, da je to naš teoretski izziv, začeti teoretsko refleksijo zatiranih skupin in kapitalistične družbe brez identifikacij, kategorizacij in polarizacij, pač pa z refleksijo naše vpetosti v – za zdaj še vedno – kapitalistično družbo. To nas takoj pripelje do trganja nevidnosti, s katero smo začeli: »Kako lahko postane nevidno vidno? Tako, da umakneš nevidno!« Če bi naša upiranja res umaknili, bi spoznali praznino kapitalizma. Vendar smo se namesto umikanja ali izginjanja odločili, da svoje boje vizualiziramo, da jih naredimo vidne (*visible-ize*). Ne moremo se iztrgati iz družbe, saj ne čakamo in ne spimo, pač pa se upiramo, tukaj in sedaj v vseh mestih in prostorih po Evropi in Zemlji.

Z vsemi izkušnjami na ulicah teorije in prakse in z odpravo razločevanja med nami in njimi se odpirajo nove možnosti, ki spremenijo koncepte časa in prostora, tega, kaj je mogoče in kaj »vidno« pomeni. Državne in mednarodne strukture bi nas prosile, naj počakamo, vendar smo nestrpni in ne moremo čakati – saj glede izbisa čakamo že štirinajst let, v primeru Kolizeja od leta 2003, v primeru migracij že več desetletij, v primeru reševanja vprašanja romske populacije že od nekdaj itn. Ne moremo čakati in tolerirati, da družbeni tok kapitalizma z nepredstavljenim gonom uničuje vsa naša življenja in življenja tistih, ki jih imamo radi. Ne moremo čakati, ker živimo sedaj in življenje je boj za dostojanstvo in proti vsem oblikam družbenega poniževanja in razčlovečevanja. Ne moremo čakati, ker je ideja o revoluciji ali prihodnosti sleparska. Revolucija pomeni radikalno drugačne možnosti za artikulacijo naše ustvarjalnosti. »Ideja revolucije v prihodnosti pomeni, da živimo v *vmesnem času* in da je *vmesni čas* preprosto uničevanje človeštva.«⁷ Revolucija kot kolektivna ustvarjalnost je sedaj ali pa je ni nikoli. Prav zato moramo vsi v vsakdanjih procesih izbisa, migracije ali drugih oblik ali pomenov boja pokazati vidnost našega delovanja.

Obstaja pa tudi nevidnost, ki jo lahko umestimo v čas in prostor. Za ponovno premišljanje nevidnosti lahko uporabljamo termin *encuentro* ali srečevanje, ki pojasnjuje zapatistični boj.⁸ *Encuentro* so politike prostora in poslušanja, ki so nastale kot krik zavrnitve. To je pomembno. Zapatisti nikdar niso poudarjali svojega teoretskega prispevka k boju, čeprav je vse njihovo pisno gradivo (zgodbe, pripovedi, komunikeji itn.) pomembno navdihnilo nova teoretska polja politične analize, prakse in boja. Niso ustvarjali nove internacionale, niti niso poenotili svojih teoretskih polj ali standardizirali idej v boju proti neoliberalizmu. Nasprotno. Ustvarjali so šive, povezanosti in konsenze. Prek razprav, zborov in magičnega realizma so prek zgodb ustvarili teoretske in praktične podobe, ki so videne in izkušene v različnih prostorih in mestih, kjer se dogajajo. Vsaka neposredna interakcija ob kavi, »offline« srečevanja, debate in diskusije imajo prav toliko prostora in podpore na *encuentrih* kot online diskusijske liste.

Politična praksa srečevanja ni politično zbirališče v pomenu radikalne akademske konference ali aktivističnega foruma. To je politično prostor srečevanja dialoga, analiz in direktnih akcij, ki samovoljno in ustvarjalno prepoznava enotnost prek različnosti, spoštljivo do heterogenih predlogov in praks, ki izvirajo iz različnih svetov zgodovinskega in političnega zatiranja. Dialog je sam v sebi sodelujoča aktivnost, ki vključuje spoštovanje. Ta proces je pomemben in pomembno krepi skupnost. *Encuentro* kot strategija, proces, prostor, srečevanje, povezanost, dogodek je mogoč samo prek vzajemnega prepoznavanja dostojanstva vseh sodelujočih. Samo tako je mogoče kolektivno sanjati o obzorjih skupnega. Ni globalne povezanosti brez skupnosti. Ni globalne vidnosti brez skupnosti. Včasih kot zabodene živali, včasih kot dobro premišljene subjektivitete v uporabi, se učimo, kako ustvariti *encuentro*, hibridne mreže, upore ustvarjanja.

Kar si želim za današnji *encuentro*, je: naj postane trenutek upora, trenutek prekinitve, razpoka v površju dominacije. Prakticirali bomo vključenost prek skupnosti – to je oblika, ki smo jo vzpostavljali kot enodnevnice, brez kontinuitete in zato brez radikalnih političnih in drugih posledic. In jutri, v nedeljo, bomo poskušali znova udariti z novo akcijo nevidnosti. Skupaj z aktivisti iz Italije začnemo številne akcije, delavnice, konference, demonstracije, da bi na novo odprli prostor za globalen boj proti poniževanju in za izpustitev naših bratov in sester iz ječ Velikega Otoka pri Postojni, za boj proti odprtju neoliberalnega taborišča v Gradiški, boj

vseh nevidnih v Sloveniji in Evropi. Na novo nameravamo odpreti vidnosti in nevidnosti *encuentorov*, vizualizirati naš boj v moči onkraj neoliberalizma.

Literatura

- FREIRE, P. (2000): *Pedagogy of the Oppressed*. London, The Continuum International Publishing Group Inc.
- GREGORČIČ, M. (2005(a)): *¡Alerta roja! Teorije in prakse onkraj neoliberalizma*. Časopis za kritiko znanosti, zbirka @Politikon. Ljubljana, Študentska založba.
- GREGORČIČ, M. (2005(b)): *Caracol – pu'y – školjka*. V: Časopis za kritiko znanosti, št. 222. Ljubljana, Študentska založba, str. 134–158.
- HOLLOWAY, J. (2004): *Spreminjajmo svet brez boja za oblast: pomen revolucije danes*. Časopis za kritiko znanosti, zbirka @Politikon. Ljubljana, Študentska založba.
- HOLLOWAY, J. (2005a): *Gibanje proti-in-onkraj*. V: Časopis za kritiko znanosti, št. 219. Ljubljana, Študentska založba, str. 142–179.
- HOLLOWAY, J. (2005b): *Prenehajmo ustvarjati kapitalizem*. V: Časopis za kritiko znanosti, št. 219. Študentska založba, Ljubljana, str. 131–141.
- PAJNIK, M., LESJAK-TUŠEK, P. in GREGORČIČ, M. (2001): *Prebežniki, kdo ste?*. Ljubljana, Mirovni inštitut.
- VANEIGEM, R. (1975): *Terrorism or Revolution, an introduction to Ernest Coeurderoy*. Black Rose.